

Hoog-intelligente kinderen optimaal begeleiden

Tips en suggesties om slimme kinderen in de klas te ondersteunen

Charlotte Visch, 2016

Contact, communicatie en instructie verheldert de wereld van de slimmeriken

Inleiding

Slimme kinderen hebben een andere start in hun leven gemaakt dan kinderen met een gemiddelde intelligentie. Normaal intelligente kinderen merken op jonge leeftijd dat iets niet lukt, raken gefrustreerd en merken dat het een vreselijk gevoel is ...dat weer over gaat. Daardoor weten zij dat frustratie een gewoon onderdeel is van 'leren'. Hoog-intelligente kinderen lossen vraagstukken op met hun intellect en vermijden daarmee ongewild de belangrijke ervaring van frustratie. Ze missen deze ervaring op jonge leeftijd en lopen pas op de basisschool (soms pas in groep 5) tegen frustratie aan. En ze hebben geen idee dat dit gevoel een onderdeel is van 'het leren van nieuwe dingen'. Ze hebben de neiging om zich af te schermen van dit gevoel door vermijding ("Ik ga niet naar school/zwemles/dat feestje") en verwijten naar buiten ("De school moet mij moeilijkere dingen geven"), afleiden van zichzelf en de blik richten op het werk ("Ik doe dit niet want het is saai") of veel ernstiger gedrag: depressie of agressie.

Door andere moeilijkheden (dyslexie, emotionele disbalans, streng geweten) kunnen deze kinderen, ten onrechte (uit onwetendheid) gediagnosticeerd worden met 'dom' of 'ernstig gedragsprobleem' door de school, terwijl het hier om een 'gevoelsprobleem' gaat.

Hoog-intelligente kinderen, wiens hoofd vol zit met plannen en nieuwe ideeën hebben geen tijd voor de 'normale' handelingen. Ze vergeten zich helemaal aan te kleden, gedragen zich alsof ze de wereld niet begrijpen. En zo is het ook. Ze zijn bezig in hun hoofd met allerlei vraagstukken, die hun volle aandacht vraagt. Helaas wordt hun gedrag snel verward met autisme. En dat gebeurt vooral door mensen die te weinig weten van hoogbegaafdheid en de behoefte hebben om te diagnosticeren binnen de bekende kaders.

Dan wordt aan de ouders van deze kinderen geadviseerd om hun kind bij een school voor speciaal onderwijs onder te brengen. En de kinderen zijn daar de dupe van, want ze horen daar natuurlijk niet thuis. Ik noem dat gelegaliseerde kindermishandeling.

Het correct diagnosticeren van hoogbegaafdheid is een specialisme. Dat kunnen we niet van leerkrachten (of Intern Begeleiders) verwachten. Wat we wel kunnen vragen aan scholen is het erkennen van de noodzaak om hulp in te schakelen, wanneer een kind extreem gedrag laat zien.

Veel slimme kinderen hopen op 4-jarige leeftijd iets bijzonders te leren in groep 1 dat aansluit bij hun wensen. De eerste week op school valt ze enorm tegen. "Ze spelen alleen maar!" vertelde een slim kind mij. "En ze steken zomaar hun arm in de lucht...ik weet niet wat dat betekent," vertelde een ander meisje mij verbaasd. Een ouderpaar vertelde mij dat hun vierjarige kind na een week zulk extreem agressief gedrag liet zien, dat er een gesprek met de ouders werd gepland en hun kind voor een week werd geschorst. Dit was hun eerste kind en door het gesprek met de school dachten zij dat ze een moeilijk lerend kind hadden. Het tegendeel bleek waar. Hij had een IQ van 137 en voelde zich enorm gestrest! Een ander kind (4 jaar) begreep niet wat de bedoeling was van de opdrachten, omdat het haar te makkelijk leek. De verwarring bezorgde haar angst en ze schreeuwde daarom hard uit verwarring. Vervolgens wordt er niet gesproken met dit kind om uit te zoeken waar ze van schrikt of wat ze nodig heeft, maar krijgt ze straf omdat ze schreeuwt. En natuurlijk dacht de leerkracht dat ze hier te maken had met een zwakbegaafd kind. Deze vreselijke vergissingen ontstaan door het gebrek aan vaardigheden om met kinderen in gesprek te gaan, maar ook vooral door gebrek aan oprechte nieuwsgierigheid naar de motieven van het kind en de wens om echt contact te maken.

Tips voor liefdevolle leerkrachten

Er zijn in Nederland heel veel warme en liefdevolle leerkrachten, die graag met slimme kinderen werken en het als hun taak zien om deze kinderen een fijne schooltijd te geven. Voor hen heb ik hieronder een aantal tips, zodat zij positief aan de slag kunnen. Deze kinderen hebben het zwaar met hun gevoel van frustratie en faalangst. Slimme kinderen zijn daardoor niet per definitie dol op leren (dan word je immers geconfronteerd met je gevoelens van falen en frustratie), maar zijn wel nieuwsgierig. Gebruik te kunnen maken van hun nieuwsgierigheid en hen te helpen om moeilijke gevoelens te verdragen, is de prachtige (en wettelijke) taak van de leerkracht.

Doel vertellen

Kinderen functioneren het beste wanneer zij bij elke vraag, opdracht of uitdaging weten wat het hogere doel is. 'Lezen' is op zich geen doel, maar een middel om informatie tot je te nemen. En zo is het prettig wanneer de leerkracht zich bewust is van de hogere doelen en dat voortdurend communiceert. Zo kun je kinderen vragen: "Wat kun je allemaal doen met lezen? En wie wil later de ondertiteling snel kunnen lezen? En wie goed kan lezen, weet precies wat er in een pakje soep zit." Op die manier kan een kind zichzelf motiveren. Intrinsieke motivatie is de enige vorm van motivatie. 'Extrinsieke motivatie' bestaat m.i. niet. Wanneer je een wortel voor een paard houdt, bepaalt het paard uiteindelijk zelf of hij wel of niet de wortel aanpakt en opeet. Het paard motiveert zichzelf.

Vraag-gestuurd

Kinderen leren optimaal wanneer zij een vraag hebben n.a.v. een probleem dat ze zelf constateren. Het vraag-gestuurd lesgeven vergt enige vaardigheid van de leerkracht, maar levert hoog gemotiveerde leerlingen op die de lesstof echt willen beheersen. Heel veel hoog-intelligente mensen hebben een autodidactische inslag. Zij hebben de behoefte eerst zelf een oplossing te bedenken en vallen stil van binnen wanneer er teveel 'controle-vragen' worden gesteld.

Controle-vraag = een vraag die gesteld wordt om te controleren of je het juiste antwoord weet. De vragensteller heeft een vastgesteld antwoord en onderzoekt of de ander het correcte antwoord kent.

Nieuwsgierigheidsvraag = de vragensteller is oprecht benieuwd wat de ander ervan vindt, denkt of ervaart. Het antwoord is fout noch goed. Bij zo'n vraag zal de vragensteller de antwoorder serieus moeten nemen en moeten leven met diens antwoord.

Beleefdheidsvraag = een vraag die eigenlijk een mededeling is met een vraagteken. "Mag ik er even langs?" is zo'n vraag. Het is de bedoeling dat je opzij gaat.

Ruimte en vertrouwen

Een kind heeft de ruimte nodig om plannen en ideeën te ontwikkelen en uit te voeren. En het heeft ruimte en vertrouwen nodig (= bemoediging) dat het gaat bereiken wat het kind zelf wil. Bij weigering of afhaken van een opdracht, is het van belang in gesprek te gaan over wat er zich van binnen afspeelt. Vraag naar gevoel en gedachtes. Stel geen vragen als "Waarom wil/kun jij dit niet?" Zo'n vraag is onbeantwoordbaar en suggereert een bewuste actie. Alle kinderen willen leren, gehoorzamen en gelukkig zijn. Hun innerlijke roerselen overvalt hen ook. Zij hebben hulp nodig bij het begrijpen ervan. Bevestig een kind in zijn wens tot een gelukkige toekomst door vooral vaak te zeggen: "Jij komt er wel, want jij weet wat je wilt en je gaat ervoor."

Tijdspad visualiseren

De meeste slimme kinderen hebben een brede interesse. Dat kan voor moedeloosheid zorgen: lukt het allemaal wel binnen de tijd? En ik ben nu met X bezig en heb geen ruimte voor iets anders.

Je kunt ze helpen door hun uitdagingen en wensen in een tijdspad te zetten: wanneer wil je wat kunnen of oppakken? En wil je dat na of naast elkaar? Je kunt immers heel goed simultaan schaken (= naast elkaar) en ook een sport en een knutselhobby naast elkaar doen. Sommige zaken moeten na elkaar in de tijd vanwege de gestelde voorwaarde aan leeftijd: brommer rijden, stemmen, autorijbewijs halen.

Urgent en belangrijk

Om te voorkomen dat het (lees)werk als een 'berg' wordt ervaren, is het van nuttig de begrippen 'urgent' en 'belangrijk' te introduceren.

Urgent = moet nu, kan niet wachten. Voorbeeld: poepen/plassen, eten/slapen, afspraak.

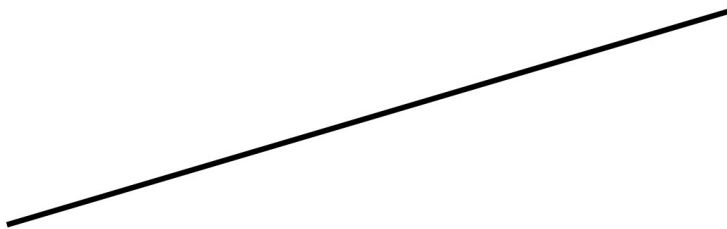
Belangrijk = op zijn tijd ontspannen, werkzaamheden af maken, communiceren met anderen.

Soms is iets én urgent én belangrijk, zoals het oplossen van een conflict met je beste vriend.

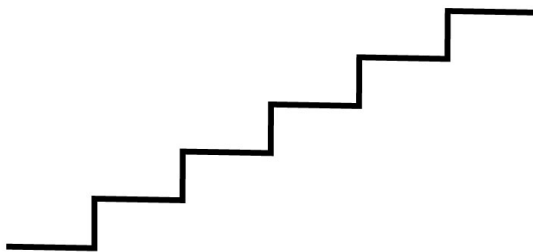
Leerstrategie

Normaal intelligente kinderen houden ervan om stap voor stap door de leerstof te gaan. Dat kan voor intelligente kinderen heel anders zijn: de hink-stap-sprong-ontwikkeling. Op bepaalde onderdelen zal zo'n kind sneller zijn. Het doortoetsen helpt om te ontdekken van welke stof het nog meer kan leren. Een toets geeft inzicht aan het kind over wat hij er nog bij wil (kan) leren.

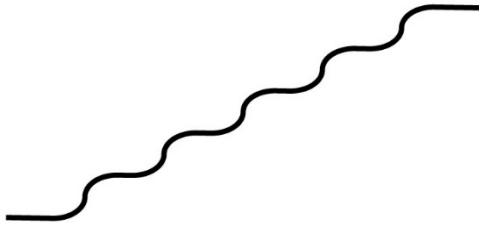
De zichtbare ontwikkeling is bij ieder kind ander. Ik onderscheid drie soorten:

Heuvel-model: het kind laat gestaag verbetering zien. De leerkracht ziet per dag verbetering en voelt zich gerust.

Trap-model: het kind lijkt niet vooruit te gaan (het horizontale vlak) en plotseling (vaak vlak na een vakantie) blijkt hij/zij het toch te weten en te kunnen (het verticale deel van de traprede). De leerkracht is in verwarring. Het is prettig voor kinderen (en hun leerkracht) wanneer de juiste leerontwikkeling erkend wordt, want dat geeft rust en vertrouwen.

Uitgesleten trapmodel: het kind kon en wist het en lijkt plotseling een terugval te hebben. De 'kuil' in de traptrede wordt zichtbaar als terugval: het kind kan het opeens niet meer. Niets is minder waar, maar voor sommige kinderen gaat hun ontwikkeling te snel en willen zij nog even 'proeven' hoe het ook weer was toen ze het nog niet konden/wisten. Een andere verklaring is die van de 'integratie'. Het geleerde is nog niet tot alle kanten van het kind doorgedrongen. De integratie kost tijd.

Dyslexie

Kinderen met dyslexie kunnen lezen, maar vaak niet zo snel. Dat kan onhandig worden bij begrijpend lezen. De tip voor hen is 'skimmen'. Skimmen wordt gebruikt door mensen, die heel veel moeten lezen: rechters, advocaten, ambtenaren.

Het gaat als volgt:

Stap 1: je leest de eerste regel van een alinea.

Stap 2: je begint rechtsboven en eindigt linksonder. Je leest schuin door de alinea heen. Van elk regel lees je één woord.

Stap 3: je leest de onderste regel van de alinea.

Je hebt dan in de vorm van een Z gelezen.

Voorbeeld:

Jantientje lag te zonnen in de wei. Ze vroeg zich af

wat ze vandaag zou gaan *eten*.

Hmm..maiskolfjes of *brood* of brokken.

Waar zijn mijn *zusjes* gebleven

Ze keek *geschrokken* om zich heen.

Oh, gelukkig daar waren ze: haar biggenzusjes slobberden uit de trog.

Op deze manier weet het kind heel snel waar het verhaal over gaat. Dat geeft rust. En dan is er alle tijd om het verhaal in zijn geheel te lezen, indien nodig. Het is erg leuk om dit te doen door zelf als ouder of leerkracht hardop te skimmen en samen met het kind te fantaseren waar de tekst over gaat.

Van regels naar visiteregels

De regels in een klas kunnen voor slimme kinderen onduidelijk zijn. Wat bedoelt de juf met 'samen spelen, samen delen'? Hoezo opruimen? Wat te doen als de juf niet ziet dat er oneerlijk gespeeld wordt?

De meeste 'regels' die in de klas worden gehanteerd zijn de 'ongeschreven' regels.

De leerkracht gaat ervan uit dat kinderen vanzelf begrijpen hoe je met elkaar omgaat. De meeste kinderen komen er inderdaad vanzelf achter wat ongeveer de bedoeling is en leren omgaan met de wonderlijke dubbelheid in de school. De meeste regels in de school spreken zich tegen en dat maakt het voor slimme kinderen een onduidelijke wereld.

Zo wordt er van je verwacht dat jij je concentreert (= focus op je werk) en tegelijkertijd wordt verwacht dat je met één oor je aandacht hebt op de leerkracht.

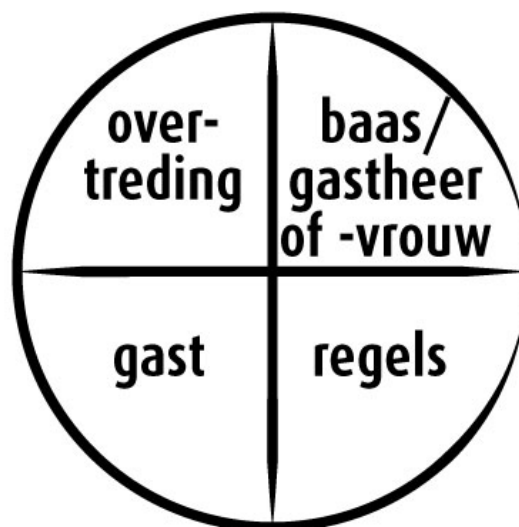
Zodra die zegt 'opruimen' dien je direct te gehoorzamen en je concentratie te stoppen. Niet zo gek dat kinderen in de klas steeds opkijken om de leerkracht te 'checken'. Vervolgens krijgen ze te horen dat ze niet mogen opkijken en door moeten gaan met hun taak. Wanneer je duidelijk aangeeft en visualiseert (bijvoorbeeld met de time timer) hoe lang ze zich moeten concentreren, geef je kinderen grip op zichzelf. Een ander doel binnen het onderwijs is het afmaken van een taak. Slimme kinderen gaan enthousiast aan de slag met het bouwen van een hut met als doel: een super-hut. De juf heeft echter in haar hoofd: een uur spelen. Spelen zonder doel kun je een uur doen. Het maken van een super-hut kost tijd en dan komt er uiteraard protest als de juf roept: 'Opruimen.' Opnieuw ligt het probleem dan niet bij het kind, maar het gebrek aan de juiste instructie: moet er gespeeld worden om de relaties te verdiepen, dus 'relatiegericht spel' of is het 'doelgericht spel'.

Visiteregels

In de klas is er verwarring over 'afspraken' en 'regels'. Afspraken zijn overeenkomsten tussen twee gelijke partijen. Beiden kunnen de overeenkomst veranderen. Regels worden bepaald door een 'baas/gastheer of -vrouw', waaraan iedereen zich moet onderwerpen. Alle kinderen voelen het verschil tussen deze woorden en reageren allergisch op uitspraken als 'dus we spreken af ...', terwijl er een regel wordt opgelegd. Volwassenen zijn stomverbaasd dat kinderen zich vervolgens niet aan de 'afpraak' houden. Dat heeft alles te maken met het juiste taalgebruik. En zo is het ook met het toepassen van regels in de klas. Heel veel leerkrachten willen samen met de leerlingen regels bedenken. Voor je het weet hangt de klas vol met regels, die iedereen moet onthouden. Hun hoofd zit ermee vol. Handiger is het om over doelen te praten: wat wil je bereiken? Dan kan iedereen zelf nadenken hoe dit doel te verwezenlijken. *Lees ook: De leerkracht met moreel kompas.*

Sommige slimme kinderen vinden de wereld tegenstrijdig en onduidelijk. Daar kun je onderstaande hulpmiddel voor gebruiken. Een cirkel verdeel je in vier kwarten, waarin je de vier elementen zet, die de wereld met de regels duidelijk maakt.

Op elke plek in de wereld is er een 'baas/gastheer of -vrouw', die de 'regels' bepaalt voor de 'gast' en ook de gevolgen laat zien bij 'overtreding'. Deze vier elementen zet in je in de vier segmenten.

Voorbeeld:

Het restaurant:

- De baas/gastheer of - vrouw = de ober
- De regel = rustig aan een tafeltje zitten en op je beurt wachten
- De gast = de persoon die wat wil eten en drinken
- Overtreding = 'rennen door het restaurant' betekent dat de ober vraagt om rustig te zijn en aan de tafel te blijven zitten

Op straat:

- De baas/gastheer of - vrouw = de agent
- De regel = wachten voor het rode licht
- De gast = de verkeersdeelnemer
- Overtreding = 'door rood rijden/lopen' betekent dat de agent je een bekeuring geeft

De speeltuin:

- De baas/gastheer of - vrouw = speeltuinbeheerder
- De regel = wachten op je beurt voor de schommel en er niet te lang op blijven
- De gast = de kinderen en de volwassenen
- Overtreding = 'ruzie maken/slaan/voordringen' betekent dat de speeltuinbeheerder zegt dat je moet stoppen

De klas:

- De baas/gastheer of - vrouw = de leerkracht
- De regel = aankijken en luisteren naar de instructie
- De gast = de kinderen in het lokaal
- Overtreding = 'weigeren om werk te maken' betekent dat je niet voldoet aan je inspannings- en resultaatverplichting, waardoor de leerkracht je huiswerk mee kan geven of je op school het werk kan laten afmaken

Het helpt kinderen de wereld op deze manier te begrijpen. Hun eigen rol wordt hen meer helder, waardoor ze zelf kunnen besluiten om zich aan te passen (= socialiseren).

Gehoorzamen zonder dat je weet waarom dat nodig is, heet 'aanpassen'. Wanneer je de wereld berijpt en daardoor uit vrije wil mee te doen in het systeem heet 'socialiseren'.

Visite-regels toepassen betekent ook dat het kind zich bewust wordt van de gastrol. Op school is het tafeltje/de boeken te leen, dus dat gebruik je met respect.

Lees meer ideeën en tips in mijn boek *Gelukkige kinderen in een gelukkige klas* of schrijf je in voor de opleiding tot (Integratieve) Happy Coach.